

рецидивістом і конфіскацією майна (якого в нього не було). Відбував покарання разом з поетом Василем Стусом, який писав про нього: «Мук, яких переніс Семен за 10 років ув'язнення, вистачило б на святого великомученика» [1].

Отже, музейна педагогіка є дієвим засобом формування національної ідентичності. вона поєднує знання та емоції, традиції й сучасність, історію та особистий досвід дитини. Через музей діти не лише вивчають минуле, а й усвідомлюють свою роль у майбутньому України.

Список використаних джерел

1. Овсієнко В. Інтерв'ю Семена Федоровича Скалича і Марії Михайлівни Антонів. *Дисидентський рух в Україні*. Віртуальний музей Харківської правозахисної групи. 2005: сайт: <https://museum.khpg.org/1121777234>
2. Петрик В. Нариси з історії села Довге (Гірське) від найдавніших часів до 1939 р. Дрогобич : Швидкодрук, 2014. 120 с.
3. Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини : у 2-х томах, т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів : Видавництво Українського католицького університету 2015. 722 с.
4. Федорук О. Корнило Устиянович: Повість. Київ : Веселка, 1992. 189 с.



ПЕТРОВА Ганна Миколаївна,
доцент кафедри теорії, історії
та філософії права навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат філософських наук

ВІД «ТРАДИЦІЇ» ДО «ІДЕНТИЧНОСТІ»: ТРАНСФОРМАЦІЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ГУМАНІТАРИСТИКИ І ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століття у соціально-гуманітарному знанні відбувається помітне зміщення дослідницької оптики: від переважного аналізу традиції як засади історичної спадковості спільноти до проблематизації ідентичності як форми самовизначення суб'єкта. Якщо в межах класичних гуманітарних дисциплін – історії, філософії культури, етнології – домінували категорії спадковості, звичаю, культурної тяглості, «духу народу», що акцентували на об'єктивних структурах життя спільноти, то наприкінці ХХ століття дедалі більшої ваги набувають поняття «ідентичність» та «ідентифікація», зорієнтовані на процесуальність і рефлексивність самовизначення [1]. Йдеться не про просту зміну термінології,

а про трансформацію антропологічної оптики: від опису усталених форм спільноти до аналізу динаміки суб'єктності [2]. Саме в цьому контексті співвідношення традиції та ідентичності постає як ключова теоретична проблема осмислення українського самовизначення.

Так, традиція постає як історично усталений порядок смислів, норм і зразків поведінки, що має зовнішній щодо індивіда характер. Вона існує до і незалежно від конкретної людини, забезпечуючи тривалість і впізнаваність спільноти в часі. Без традиції неможлива жодна стала соціальна цілісність, оскільки саме через механізми спадковості – символічні форми, мову, історичну пам'ять, моральні звичаї, правові уявлення, інституційні практики – відтворюється нормативний каркас спільного життя. Традиція функціонує передусім як моральний механізм: вона передає зразки належного через звичай і повторюваність, не потребуючи обов'язкової рефлексії для свого відтворення. Її нормативність є імпліцитною, вона діє як усталений горизонт, у межах якого індивід входить у спільноту та засвоює базові моделі поведінки.

Натомість ідентичність має інший онтологічний статус: вона не є даністю, що просто наслідується, а, швидше, є процесом, актом і постійним здійсненням. Якщо традиція є зовнішньою нормативною структурою, то ідентичність – внутрішньою динамікою самовизначення. Ідентичність означає не лише належність до певної спільноти, а рефлексивне співвіднесення із запропонованими традицією смислами і нормами; у цьому сенсі вона переводить моральну спадковість у площину етичної відповідальності [3, с. 92–107]. Ідентичність пов'язана з формуванням суб'єктності, з конструюванням власного життєвого проєкту, з визначенням горизонту особистої та колективної відповідальності; ідентичність не заперечує традицію, але й не зводиться до неї: вона є способом співвіднесення з традицією.

Співвідношення категорій «традиція» та «ідентичність» наочно демонструє принципове розрізнення між моральним і етичним виміром. Мораль у своїй традиційній формі репродукує усталені зразки як належне; етика ж передбачає рефлексію над підставами цих зразків і можливість їх критичного переосмислення. У цьому сенсі ідентичність є етичним актом: вона передбачає вибір і відповідальність, а не лише спадковість.

Перехід від домінування категорії «традиція» до активного використання категорії «ідентичність» у сучасній гуманітаристиці відображає зміщення акценту з об'єктивних структур спадковості на проблематику самотворення. Це особливо помітно в українському контексті, де поняття національної та громадянської ідентичності набуває не лише академічної, а й нормативної ваги. Категорія «ідентичність» не виникає в правовому полі як результат суто політичної волі; навпаки, її поява в нормативному тексті є ознакою того, що вона тривалий час функціонувала як предмет наукових дискусій, суспільних дебатів і культурних трансформацій.

Нормативне закріплення поняття ідентичності [4] є симптомом глибшого зсуву в розумінні самої природи спільноти та суб'єкта. Якщо раніше питання належності розглядалося переважно в площині культурної спадковості,

традиції, історичної пам'яті, то в сучасному контексті воно набуває виміру рефлексивного самовизначення. Ідентичність перестає бути лише культурним явищем, яке описується етнологією чи історією культури; вона стає предметом політичної уваги, оскільки від неї залежить стійкість соціального порядку, легітимність інституцій, здатність суспільства до солідарності. Такий перехід свідчить про те, що ідентичність більше не мислиться як природна чи самоочевидна спадковість, а як процес, що потребує осмислення, підтримки та захисту. Закріплення категорії ідентичності в законодавстві не означає її конструювання засобами державної влади. Правова норма може визначати ціннісні орієнтири, інституціоналізувати символічні пріоритети та формувати культурно-освітній контекст, проте акт ідентифікації залишається внутрішнім процесом самовизначення, який не зводиться до адміністративного регулювання.

Таким чином, сучасна українська ситуація демонструє складну взаємодію традиції як історичної спадковості та ідентичності як процесу самотворення. Українська ідентичність постає не як механічне відтворення минулого і не як розрив із ним, а як рефлексивна інтерпретація традиції в умовах сучасних викликів. Якщо традиція забезпечує історичну тривалість спільноти як зовнішній порядок норм і смислів, то ідентичність є процесом самотворення суб'єкта в горизонті цих норм. Трансформація категоріального апарату гуманітаристики від традиції до ідентичності свідчить про те, що проблема українського самовизначення полягає не лише у збереженні спадковості, а у відповідальному етичному освоєнні цієї спадковості. Саме в напруженні між усталеністю традиції та етичною рефлексією над нею окреслюється сучасний вимір української ідентичності – не як даності, а як відповідального процесу самовизначення в горизонті історичної тяглості.

Список використаних джерел

1. Декомб В. Клопоти з ідентичністю. Київ : Стилос, 2015. 281 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 396 с.
3. Петрова Г. М., Кумеда Т. А., Шумейко О. В. Культурологія: Конститутивні проблеми : навч. посібник / за заг. ред. канд. філос. наук Г. М. Петрової. Київ : Атіка, 2009. 356 с.
4. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 07.02.2026)

